

elle, lequel, elle» *quint*, *quinte* (rod.), *quinto* (mars.), *quin* (b. lle.m.), *quinh*, *quign* (gasc.), *tcin* (querc.), *quen* (alpí), *qun* (delf.) etc.; i (2) com a pronom exclamatiu i d'admiració: *quent*, *-e*, *quint*, *-e* (rod.), *quen*, *quenh*, *quegn* (bearn.), *quign*, *quinh* (gasc.), *qun*, *qunb* (mars.), i *quint*, *-e* (mars., delf.) amb exemples com: *quent bèu temps!* «quel beau temps!», *oh! quento!* «oh! quelle grosse!», *quènti bèlli causo!* «quelles belles choses!», *oh! lou qun!* «oh! quel gros!» etc. Una variant *câne*, *-a*, interrogatiu («*câne* jour vendrés?») i com a exclamatiu es dóna al subdialeccte llenguadocià de Clermont-l'Hérault (Pastre, p. 44). En franco-provençal al costat de *kē*, existeixen les variants *kē* i *kēto*, *-a* (aquesta darrera a Vaux, però segons Duraffour, *VRom.* vi, 315, avui fa efecte còmic). Les variants secundàries amb *-nt(o)* s'han d'explicar per una contaminació de *QUANTUS*, puix que, com hem dit ja, *quin* inclou la idea de 'quant' o 'com' com a interrogatiu qualitatiu (recordem «*quina* és la vostra vertut ---?», de les *VidesR*), i, endemés, *quant* per la seva banda té el matís de 'quina mesura de' com a adverbí en exclamacions tipus *quant gran és la seva gosadia!* (equivalent a 'quina és la seva gosadia!'). D'altra banda, l'existència de formes anàlegs en aragonès i italià antics ens testimonien que aquestes variants eren ben antigues.

Ens dóna notícies d'una forma aragonesa antiga *quiento* Högberg (*RH LXXXI.1*, 1933, 419), que reporta la presència de *en quienta guisa* 'en quina manera' en una versió aragonesa inèdita de la Crònica de Lucas de Tuy (ms. fi S. XIII o començ S. XIV) al costat de *quina*. *Quiento* reapareix en la Crònica de San Juan de la Peña: *quienta respuesta* (p. 172), *quienta manera* (p. 210) segons es fa constar en *RLiR* xi, 124. I ha perdurat fins a temps moderns com a pronom exclamatiu; Borao (s. v.) li assigna el sentit de 'como!' amb aquesta nota: «Se usa interrogativa y admirativamente, significando el desprecio o vituperio, y así se dice: ¡quiento ha quedado este gabinete!, ¡quiento se ha puesto el tiempo!, frases que equivalen a cómo ha quedado (qué mal) este gabinete etc.». Borao afegeix a més que «es muy usado en ciertas clases pero generalmente no muy conocido»; fa constar també que s'usa en l'expressió *tal y quiento* equivalent a *tal y cual*. En aquesta forma hi degué haver una contaminació no sols per part del reflex de *QUANTUS* sinó a més de l'interrogatiu *quien* < *QUEM*, mot semblant en sentit i en forma. Primer es formaria de *quin(o)*, *-a*, una variant **quien(o)* i després *quiento*, *-a* amb la influència de *cuanto*, que, com hem repetit diverses vegades, coincidia amb *quin* en alguns contextos.

En italià antic es donen formes amb la palatal *y*: *quigna* «quale» en la poesia de Iacopone de Todí (c. 1230-1306): «vol sapere le lòcora - e quign'hai compagnia» (Monaci, *Crest.*, § 160, 24), *chignamente* «qualmente», «come» es dóna en *Vulg. Eloq.* de Dante com a forma d'Ancona de la regió marchigiana («*Chignamente* sciate siate», I, xi), i *quegno* i *quegnamente* en els textos antics d'Umbria (Rohlf's, *Gram. Stor. Ling. Ital.*, Torino, 1966, § 488, 945, n. 6). Avui es diu

chigna (*gna*, *gné*) en els parlars d'Abruzzi amb valor de «come»: *chigna nu cane* «come un cane», registrat a Palena i Agnone (ib., § 945, més dades allí). La variant *quen* apareix en un text (ms. mj. S. XIV) de la regió milanesa (Monaci, § 157, 96), *ken* en una lleuda medieval de Brescia (*GSILI* XLIV, 35ss.), i *keñ* és usual avui a Mesocco segons Salvioni (*KJRPb.* VIII, p. 139).

En italià antic apareix a més una variant *quinto*, esmentada per Dante, *Vulg. Eloq.* I, xi, com a forma pròpia de Roma amb valor de «come» («Me sure, *quinto* dici?»); Rohlf's (*l. c.*, § 945) dóna *quintu* com a forma antiga marchigiana, i crida l'atenció també sobre les variants actuals *chinde*, *chinda*, *chind'è jita?* «come è andata», d'Abruzzi. En italià antic tenia més vitalitat *chente*, com a adjectiu determinatiu i qualitatiu. Està ben documentat per Battaglia, que porta els següents exemples: «*Chente* è la grandezza del sole?» (Brun. Latini), i d'un altre escriptor, «Contr'a leon *chent'* à potenza capra?», i d'Arrighetto: «Dimmi *chente* furono i costumi, *chente* la vita, *chente* l'ordine di Nerone?» S'hi donen, a més, exemples de la construcció *chente e quale*, paral·lela al cat. ant. *quin e qual*: Battaglia cita un passatge de Passavanti que ens recorda el que hem citat d'Eiximenis (supra): «Detto chi dee essere il confessore, è da dire, *chente e quale* esser dee»; notem també el passatge citat de la *Introd. del Decamerone*: «--- pensando *chenti e quali* li nostri ragionamenti sieno ---» (que es tradueix en la versió catalana de 1429 com «--- pens *quins ne quals* són estats los nostres raonaments», *NCL* VIII, 50.16); *chente e come* en Francesco de Barberino. En una sèrie d'exemples citats per Battaglia *chente* té el sentit de «quanto, di che sorta» i de «come, quanto»: «No è mai gioia ne solaccio vero, / *Chente* amar Gesù sponso meo caro» (citat de Guittone), «*Chente* v'è paruto il nostre giardino, madonna Berenice, questi di, e che ne sapete dire?» (Bembo). S'usaven a més *chente que* «qualunque modo», *chenteché* «qualunque» (exemples de Boccaccio i d'altres en Battaglia). Evidentment va existir una variant *chentre* 'com' en el parlar de Venècia (*REW*, 6953, § 4).

Aquesta forma *chente* ha estat explicada normalment com a resultat de *quid* amb la terminació adverbial *-mente*: així M.-L., *Gramm.* III, 355, *REW*, 6953, § 4; repetit per d'altres (Battaglia, s. v. etc.); Rohlf's, *l. c.*, § 945, n. 8, també pensa en aquesta possibilitat. D'altra banda molts (últimament B. Mahler) van proposar *quid genitum* com a base de *chente* i *quinto*.⁵ Ningú no va voler veure la necessitat d'explicar com s'havia eliminat la *-m* en aquest desenvolupament: **que(m)ente* > *chente*.⁶ L'it. ant. *quinto* (amb variant *quintu*) i *chente* no es poden separar ni de les formes anàlegs romàniques amb *-nt* (arag. *quiento*, oc. *quint*, *quent* etc., fr.-prov. *kēt(o)*), ni de les formes italianes *quigna*, *quegno*, o de les occitanes antigues *quin*, *quinh*, *quen* o de les catalanes *quin*, *quiny*, amb les quals coincideix en sentit i usos. Notem que els qui han intentat altres explicacions pel seu origen no havien plantejat el problema de *quin* en el seu conjunt